

ICEG EURÓPAI KÖZPONT

**Konvergencia a csatlakozó
államokban**

I. A felzárkózás három dimenziója

Az Európai Unió bővítése és a csatlakozó államok sikeres integrációja az Euró-zónába megkívánja, hogy ezen gazdaságok jelentős előrehaladást mutassanak fel a nominális és a reál-konvergencia területein. A nominális konvergencia azt igényli a gazdaságoktól, hogy teljesítsék a legfontosabb makrogazdasági mutatókra vonatkozó maastrichti kritériumokat, ami szükségessé teszi a folyamatos és fenntartható dezinflációt, az árfolyamvolatilitás csökkentését, az államháztartási egyenlegek jelentős javítását, valamint a nominális kamatszint további csökkenését.

A reál-konvergencia a jelenlegi EU-tagállamok és a csatlakozó gazdaságok között az egy főre eső jövedelemszintben, az ár- és bérszintekben, valamint az aktuális és a hosszú távú egyensúlyi árfolyamok között meglévő rés csökkentését jelenti. A reál- és nominális konvergencia feltétele és egyben a felzárkózási folyamat egyik további fokmérője a csatlakozó államok szerkezeti adottságainak közeledése az Európai Unió átlagához, ami elsősorban a foglalkoztatás és kibocsátás ágazati szerkezetében meglévő eltérések csökkenését, az üzleti ciklusok erőteljesebb harmonizálását, a kereskedelem és pénzügyi áramlásokban az EU tagállamok meghatározó súlyának kialakulását jelenti.

A rövid elemzés keretén belül a nominális és reál-konvergencia állását mutatjuk be a 8 csatlakozó közép-európai és balti állam példáján. A nominális konvergencián belül kiemelt figyelmet kap az infláció és az államháztartási egyenlegek alakulása, míg a reál-konvergencia esetében a jövedelmi és bérszintek alakulása. A konvergencia alakulásában a rövidtávú folyamatok mellett az elemzés röviden és vázlatosan áttekinti a felzárkózást főbb elemeiben középtávon nehezítő egyes tényezőket is.

II. A nominális konvergencia

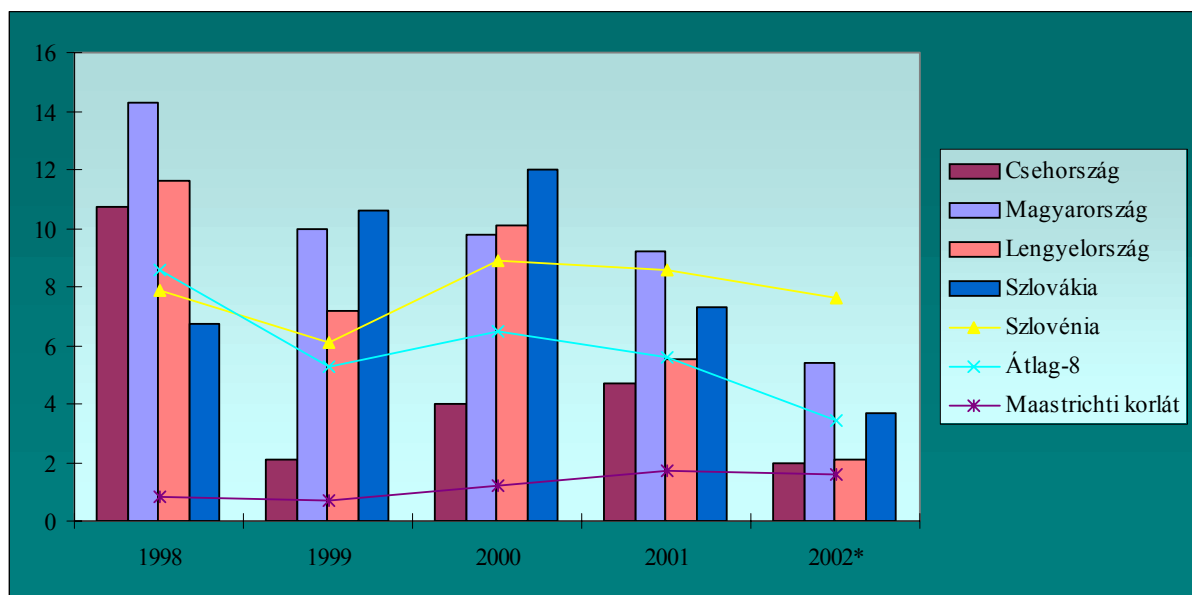
Noha a nominális konvergencia nem előfeltétele az Európai Unióhoz történő csatlakozásnak, a csatlakozó államoknak jelentős előrehaladást kell ezen a téren felmutatniuk, mert ez segíti az Egységes Piachoz történő alkalmazkodásukat, javítja versenyképességüket és előmozdítja a reál-konvergenciát, valamint feltétele lesz az Euró-zónához történő csatlakozásnak (és az Európai Unióhoz történő csatlakozással automatikusan kialakuló ERM-II rendszerben való sikeres működésnek). A nominális konvergencia kritikus területei az infláció és az államháztartási egyensúly alakulása: ezek teljesülésének mértéke döntően meghatározza az adósságkritérium, az árfolyam-stabilitás és a hosszú lejáratú adósságon fennálló kamatszínvonal alakulását.

Infláció. Az elmúlt két évben államokban érzékelhetően felgyorsult a dezinfláció folyamata a csatlakozó, a gazdaságok fenntartották az alacsony inflációt, illetve megközelítették, sőt egyes esetekben el is érték a maastrichti inflációs kritériumot. A nyolc csatlakozó kelet-európai állam fogyasztói árindexe 2002-ben átlagosan már csak 3,3%-kal emelkedik, szemben a 2000-ben mért átlagosan 6,6%-os növekedéssel, miközben a 2000-ben még 10% körüli inflációval rendelkező gazdaságok (Lengyelország, Magyarország és Szlovákia) is jelentősen mérsékeltek a pénzromlás ütemét. A felgyorsuló dezinflációban 3 jelentősebb tényező játszott szerepet.

Egyrészt a dezinflációt segítette, hogy a költséginfláció 2001-2002-ben jóval mérsékeltebb volt a megelőző 2 év átlagához képest, köszönhetően az importált infláció mérséklődésének.

Az importárak lassuló növekedéséhez hozzájárult a mérsékeltebb infláció az Euró-zónában, valamint a nyersanyagárak (és csereárnyok) korábbinál kedvezőbb alakulása. A költséginfláció szempontjából a korábbi éveknél kedvezőbben alakulnak a mezőgazdasági és az élelmiszerárak, amelyek súlya a fogyasztói kosárban számottevően meghaladja a fejlett országok átlagát. Az olaj- és nyersanyagárak mérsékeltebb növekedése, valamint az élelmiszerárak csökkenése nyomán a termelői árindex emelkedése a korábbi évekkal szemben 2001-ben és vélhetően 2002-ben is a fogyasztói árindex alatt marad.

Grafikon 1. A fogyasztói árindex alakulása a közép-európai csatlakozó államokban

A dezinflációt elősegítő másik fontos tényező a közép-európai csatlakozó államokban a nemzeti valuták erősödése, amelynek mértéke és időbeli lefutása eltérő az egyes államokban. A valuták erősödése mögött szerepet játszik a rugalmasabb árfolyamrendszerek irányába történő elmozdulás, a monetáris politikák prioritásaiban az inflációs cél előtérbe kerülése az árfolyam cél rovására, valamint a jelentős nettó tőkebeáramlás hazai valuták iránti keresletet növelő hatása. A valuták felértékelődése jelentős szerepet játszik a dezinflációban, mivel ezen gazdaságok reál értelemben nagyon nyitottak, és változatlanul az árfolyam maradt a monetáris politika legfontosabb transzmissziós csatornája. A nominális árfolyamok felértékelődése közvetlenül mérsékelte a fogyasztói árindex 40-45%-át kitevő kereskedelembe kerülő javakat előállító szektorok áremelkedését, és közvetve a kereskedelembe nem kerülő szektorokét is.

Harmadrészt a csatlakozó államok az elmúlt 2 évben egyértelmű dezinflációs pálya mellett kötelezték el magukat az inflációs célkitűzés bevezetésével és a rugalmas árfolyamrendszerre történő átállással és az ezzel együtt járó nominális felértékelődés elfogadásával. Noha az inflációs célkitűzés tapasztalatai (pontosság, hitelesség, összhang a monetáris és fiskális politikák között) vegyesek, bevezetése jelentős ösztönzést adott az infláció mérséklődésének.

Az elért sikerek ellenére az infláció csökkentése a maastrichti konvergencia-kritériumok által meghatározott szintre nehéz feladat lesz. Figyelembe kell venni például, hogy az elmúlt 1-2 évben az árak liberalizálása és az adórendszerek változása mérsékelten hatott az inflációra a politikai ciklus hatása miatt. Ráadásul a hatósági áras termékek köre a csatlakozó államokban

az árak 13% (Szlovákia) és 30% (Szlovénia) között alakul és ezek körében jelentős árkiigazításra és liberalizálásra van szükség. A közép-európai és balti államokban az EU csatlakozás az árszerkezet jelentősebb átrendeződését eredményezheti és ez is okozhat átmeneti áremelkedést. Ezen belül különösen fontos a szolgáltatások és általában a kereskedelembe nem kerülő javak árának gyors emelkedése a csatlakozás, a gyors növekedés és a termelékenység növekedése eredményeképpen.

Az infláció csökkentésénél figyelembe kell azt is venni, hogy a csatlakozó államok számos olyan szerkezeti adottsággal rendelkeznek, amelyek növelik inflációs érzékenységüket: így erőteljes a hátratekintő inflációs várakozások szerepe, magas az árfolyam begyűrűzési koefficiens, erőteljes a reálberek merevsége, jelentős a nettó tőkebeáramlások volumene.

Végezetül figyelembe kell venni, hogy az elmúlt 1-2 évben a további dezinfláció szempontjából kedvezőtlen – bár mértékét és erősségét tekintve eltérő - fiskális és jövedelempolitikák érvényesültek. A fiskális politika expanzív jellege és az államháztartási egyenlegek jelentős romlása jellemzi a közép-európai államokat, ami mind közvetlenül (keresleti hatás), mind közvetve (a deficitet finanszírozó nettó tőkebeáramlásán keresztül) gátolja a dezinflációt.

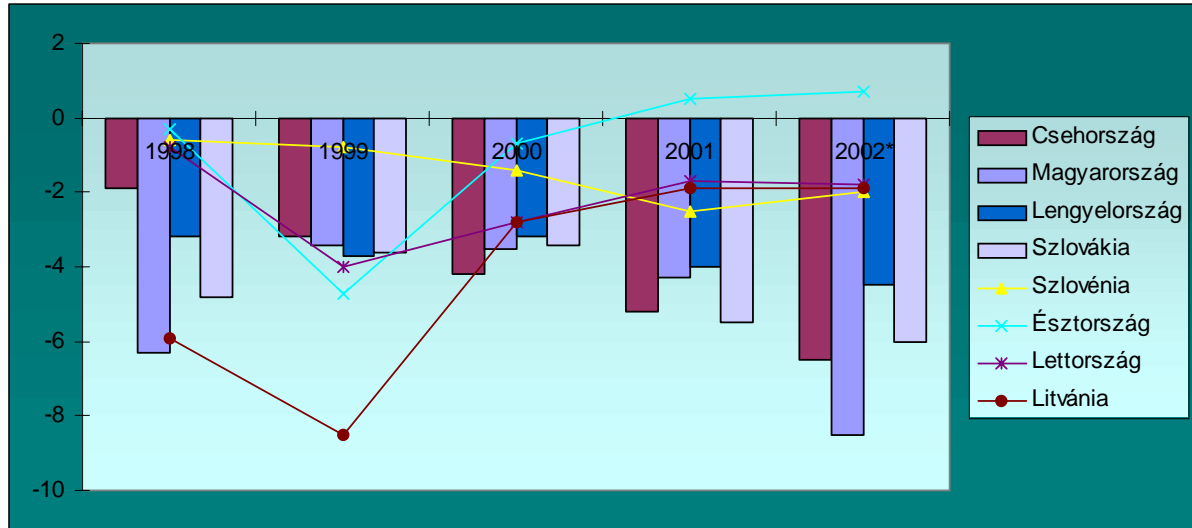
Ehhez az elmúlt 2 évben, Lengyelországot leszámítva, egy erőteljes nominális és reálbér-emelkedés társult. Miközben a nominális bérek növekedése közel egységes képet mutat a csatlakozó gazdaságokban, a munkatermelékenység és reálbér-növekedés közötti rés alakulásában már jelentős eltérések tapasztalhatók. Az elmúlt két évben a munkatermelékenység a korábban lemaradó gazdaságokban (Csehország, Lettország, Szlovákia) erőteljes növekedésnek indult, és ezen gazdaságok felzárkóztak a korábban jelentős, de az elmúlt 1-2 évben lassuló termelékenység-növekedést felmutató gazdaságokhoz (Észtország, Lengyelország, Magyarország). Ennek eredményeképpen a jelentős nominális bérnövekedés ott okoz csak kisebb gondot, ahol a munkatermelékenység növekedése nem tört meg, míg ahol a növekedés változatlan maradt vagy lassult, ott ez jelentős nyomást gyakorolhat az inflációra.

Államháztartási egyenlegek. Szemben az inflációval a csatlakozó államok távolról sem állnak egységesen kedvező helyzetben az államháztartási egyenlegek alakulását illetően. Az államháztartás hiánya a csatlakozó államok átlagát tekintve a 2000-es súlyozatlan 2,7%-ról idén előreláthatólag 3,9%-ra emelkednek, miközben a csatlakozó államok GDP-jével súlyozott átlagos hiány mutató eléri a GDP 5%-át. Az államháztartási egyenlegek alakulását illetően a csatlakozó államok élesen két nagyobb csoportra bonthatók. A balti államokban az orosz válságot követően jelentős fiskális problémák halmozódtak fel, köszönhetően az 1998-as válság negatív hatására a balti államok növekedésére és pénzügyi egyensúlyára. Azóta azonban a gyors növekedés teremtette kedvező ciklikus hatások, a valutatanácsok által gyakorolt fiskális fegyelmező erő megtette a hatását és a 3 balti állam kedvező pozícióban van a kritérium teljesítése szempontjából: Észtország enyhe szufficitje mellett a GDP 1,5-2%-át elérő hiánnyal küzd a két másik állam. Ráadásul a deficit fenntarthatósága kedvező: alacsony az államadósság, minimálisak a kamatkiadások, a közép-európai államoknál kedvezőbbek a demográfiai folyamatok.

Velük szemben állnak a közép-európai gazdaságok, ahol az államháztartási egyenlegek az elmúlt években látványosan romlottak, amihez az ország-specifikus tényezők mellett általános okok is hozzájárultak. Az egyenlegek romlása tükrözi a ciklikus tényezők kedvezőtlen hatását, amely elsősorban az adóbevételek tervezettnél kisebb mértékű növekedésén keresztül érvényesül. A közép-európai csatlakozó államok exportjának 75%-át kitevő Európai Unió

rendkívül alacsony növekedése erőteljes negatív sokként jelentkezik: az 5 közép-európai állam átlagos növekedése a 2000-ben 3,9%-ról 2002-re előreláthatólag 2,1%-ra csökken, és a növekedés erőteljes gyorsulására rövidtávon sem lehet számítani.

Grafikon 2. Az államháztartási egyenleg eltérő alakulása a balti és közép-európai államokban

A deficit növekedéséhez a sikeres dezinfláció is hozzájárul, mert a mérséklődő infláció kedvezőtlenül befolyásolja az elsődleges bevételek és egyenlegek alakulását a nominális GDP változatlan adóterhelés melletti kisebb ütemű növekedése miatt. A költségvetési politikáknak egyre inkább figyelembe kell venni, hogy az infláció nyújtotta jövedelemátosortósítás lehetőségei sokkal korlátozottabbak a mérséklődő infláció mellett. A bevételeket kedvezőtlenül alakító folyamatok mellett az államháztartási egyenlegek romlása mögött a költségvetési kiadások erőteljes növekedése áll, ami a kormányzatok által a negatív keresleti sokkok kezelése érdekében alkalmazott anticiklikus fiskális politikák hatását tükrözi. A csökkenő nettó export, illetve a lassabban bővülő (Magyarország, Csehország) vagy csökkenő (Lengyelország) magánberuházások ellensúlyozása érdekében a kormányzatok erőteljes költségekbe kezdtek, amit több gazdaságban a politikai ciklus (választások) is erőteljesen befolyásolt.

Az államháztartási kiadások közül a folyó és a tőke jellegű, beruházási kiadások egyaránt dinamikusabban növekednek. A kedvezőtlen konjunkturális hatások érvényesülnek a kiadások alakulásában is, elsősorban Lengyelországban és Szlovákiában, ahol a magas munkanélküliség addicionális államháztartási kiadásokat tett szükségessé. Összességében a fiskális politikák lazulása már 2001-ben is jól látható a romló államháztartási és költségvetési egyenlegekből, és ez a folyamat gyorsult fel 2002-ben, amihez közel egyenlő mértékben járult hozzá a kiadások növekedése, illetve a bevételek csökkenése.

A kedvezőtlen ciklikus hatások és a fellazuló fiskális politika mellett a romló államháztartási egyenlegek strukturális tényezők hatását is jelzik. Így Csehországban és Szlovákiában most jelentkezik a korábban végrehajtott szerkezeti reformok költségei, amelyek a bankszektor konszolidálásával, illetve a pénzügyi fegyelem erősítésével állnak összefüggésben. Hasonlóképpen Lengyelországban a felgyorsult tőkebeáramlás nyomán bekövetkező szerkezetváltás, javuló hatékonyság fiskális költségei. Ezek a folyamatok a költségvetési

kiadások növekedéséhez vezetnek a munkanélküliségi és nyugdíjkiadások fedezése, a pénzügyi intézmények problémáinak kezelése és a vállalati szektor átszervezése miatt.

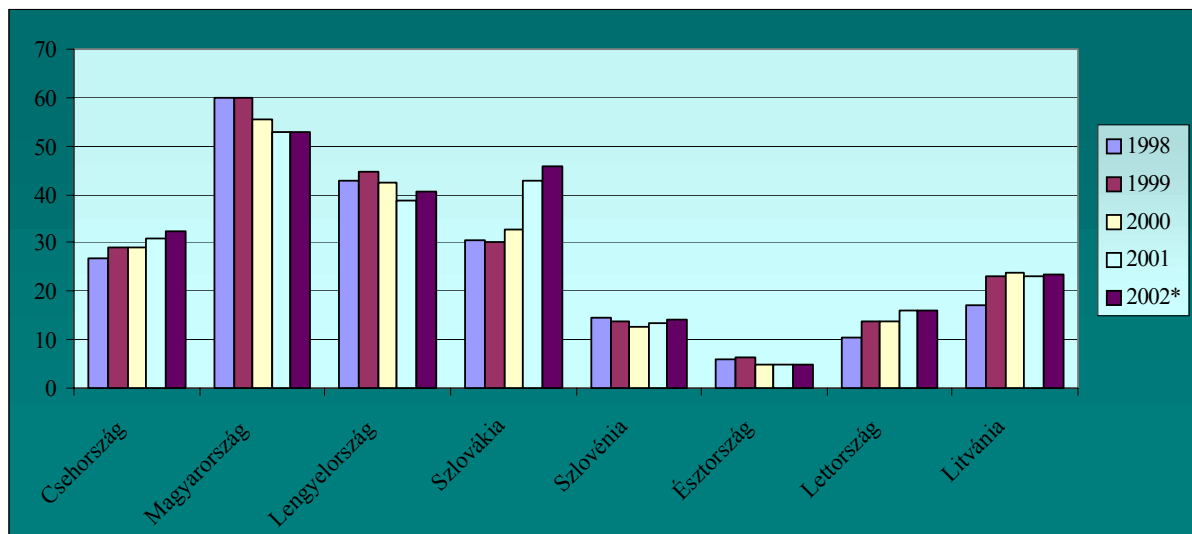
A kedvezőtlennek tűnő ciklikus kilátások mellett az államháztartás konszolidációját több tényező is nehezíti a csatlakozó közép-európai gazdaságokban. Egyrészt az államháztartási egyenlegek alakulását befolyásolja, hogy nem szüntek meg teljes körűen az átalakulással összefüggő fiskális sokkok: a bankrendszer konszolidálása, az örökölt államadósság és kamatkötelezettségeinek kezelése, az adóterhelés mérséklése országonként eltérő mértékű, de jelentős terheket ró a költségvetésekre. Másrészt az állami újraelosztó rendszerek átalakítása, az államháztartási reform folyamata rövidtávon inkább addicionális kiadásokkal és az egyensúly romlásával jár a hosszabb távú hatékonyságnövelés mellett.

Harmadrészt, az exogén adottságok kedvezőtlenek és nem segítik a fiskális korrekciót: az euró-övezet növekedési kilátásai rosszak, az egyensúlyi és szerkezeti gondok miatt a belföldi kereslet növekedése korlátozott. A kedvezőtlen ciklikus tényezők mellett rövidtávon a várható EU csatlakozás addicionális feszültségeket eredményezhet, mert az egységes piachoz történő csatlakozás a korábban csatlakozó gazdaságok példája alapján jelentős költségeket is eredményezhet a növekvő csődök és felszámolások formájában, ami érinti az államháztartási egyenleget is. Az EU csatlakozásból a költségvetésre nehezedő másik rövidtávú teher, hogy a fiskális politikáknak alkalmazkodniuk kell a kofinanszírozási igényekhez, és a növekvő állami beruházások deficitet és adósságot nem növelő módon történő finanszírozásához.

Államadósság. Az államháztartási hiány esetenként jelentős növekedése mellett az államadósság sokkal kedvezőbbben alakul a csatlakozó gazdaságokban: az euró-zóna átlagos államadóssági szintje a GDP 57,5%, a közép-európai gazdaságok átlaga 36,1%, míg a balti államoké 16,2% volt 2001-ben. Ugyanakkor érdekes módon az adósság/GDP mutatók közelednek a közép-európai gazdaságok között: ahol korábban magas volt (Lengyelország, Magyarország), ott folyamatos csökkenés tapasztalható, köszönhetően a korábbi fiskális korrekciónak, és a kibocsátás ezt követő növekedésének. A kedvező elsődleges egyenlegek és a növekedés és reálkamatok közötti pozitív rés nyomán az államadósság/GDP mutató értéke tartósan 60% alá mérséklődött. Ugyanakkor ott, ahol az adósságráta a kilencvenes évek közepén még alacsony volt, az elmúlt években gyorsan növekedett részben a magas és tartós költségvetési deficit, részben pedig az 1990-es évek első felében Magyarországon is tapasztalt deficiten kívüli adósságtételek (vállalatok és bankok pénzügyi problémáinak kezelése) miatt.

Ugyanakkor ezzel együtt is az adósságkritérium teljesítése nem okoz problémát a csatlakozó kelet-európai gazdaságoknak. Ezek felében (Szlovénia és a balti államok) az adósság szintje alacsony és nincs olyan szerkezeti, vagy makrogazdasági tényező, amely rövidtávon növekedését eredményezne. A jelentős adóssággal rendelkező többi gazdaságban a jelenleg tapasztalt magas államháztartási hiányokat csökkentő fiskális korrekció, valamint a gyors növekedés és a mérséklődő kamatszintek csökkenő, illetve a kritérium szintje alatt maradó adósságrátát eredményeznek. Ezzel együtt kihívást jelent az adósságráta alakulása szempontjából a demográfiai folyamatok, valamint a növekedés kínálati megalapozásához szükséges állami beruházások finanszírozásának kezelése.

Grafikon 3. Államadósság/GDP a csatlakozó államokban

Árfolyam-stabilitás. Az árfolyam-stabilitás formális nominális konvergencia kritérium a GMU tagság elérése érdekében, de az árfolyampolitika a közös felelősség (common interest) területévé válik már az EU csatlakozást követően. A nominális árfolyam-stabilitás kedvez a reálkonvergenciának is, mert ösztönzi a hazai és a közvetlen külföldi befektetéseket és az export növekedését. A balti államok kivételével az elmúlt években az árfolyamrendszerek a csatlakozó államokban a rugalmasabbak irányába mozdultak el, ami a nemzetközi tapasztalatokkal összhangban nagyobb árfolyamvolatilitás kellett volna, hogy eredményezzen. A volatilitás azonban nem növekedett számottevően, miközben a nominális árfolyamok jelentős felértékelődése következett be. Ebben szerepet játszott a szigorú monetáris politika, a vonzó reál és pénzügyi lehetőségek által gerjesztett jelentős nettó tőkebeáramlás, az euró-dollár árfolyam alakulása és a csatlakozó gazdaságok korábbinál erőteljesebb (bár országonként még mindig eltérő mértékű) ellenállása a nemzetközi tőkepiacok ingatagságának és a feltörekvő országok valutaválságainak (lásd például az 1997-es ázsiai, az 1999-es brazil és a 2001/2002-es argentin valutaválságok tovagyrúzó hatásait régióink valutáira).

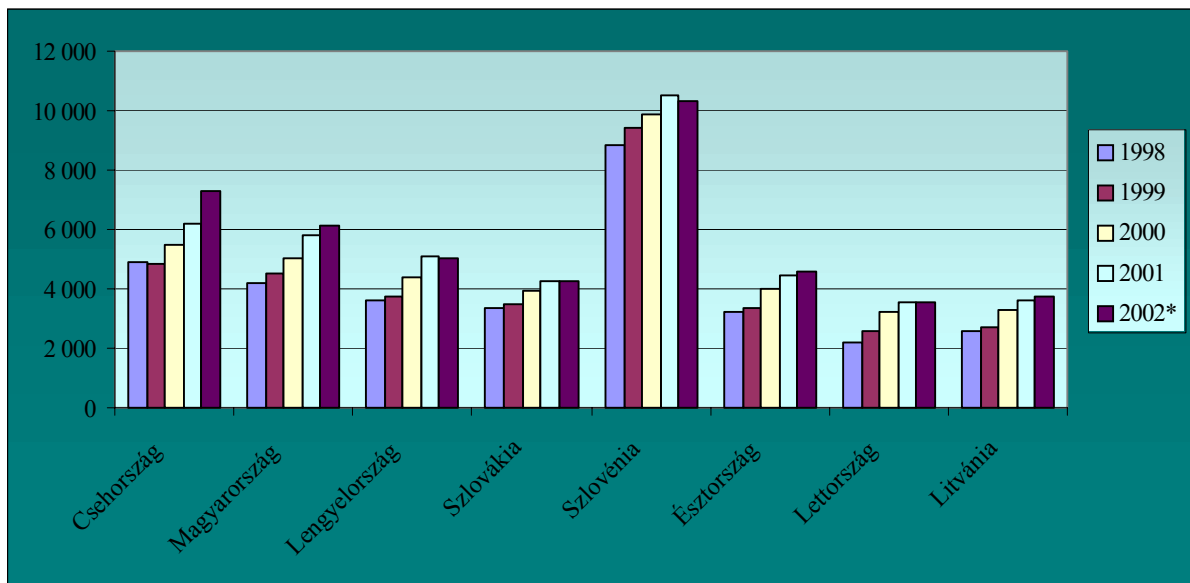
Ugyanakkor az elkövetkező években – különösen az EU és GMU csatlakozás időpontok között – több tényező növelheti a nominális árfolyamok volatilitását a csatlakozó államokban. Ezek között a legfontosabb, hogy növekszik a nettó tőkebeáramlás az EU csatlakozást követően és az ingatag államháztartási és folyó fizetési mérleg pozíciók jelentős egyensúlyi feszültségekhez vezethet. Ráadásul a hosszú távon fennmaradó szigorú monetáris politikák, a helyi valuták várt erőteljes felértékelődése a fedezetlen kamatparitás tartós megsértésével járnak majd, ami a spekulatív tőkeáramlások és ezáltal a nominális árfolyamok volatilitását eredményezheti. Összességében nem lesz könnyű feladat az ERM-II széles sávján belül az euró-zónához történő csatlakozáshoz szükséges árfolyam-stabilitás megteremtése és fenntartása.

IV. Reál-konvergencia

Jövedelem-konvergencia. Jelenleg a csatlakozó gazdaságok jelentős jövedelmi réssel kell hogy szembesüljenek az EU-átlaggal összevetve mind az aktuális, mind a vásárlóerő paritásos árfolyamon számítva. A csatlakozó államok egy főre eső jövedelme a PPP árfolyam alapján 2001-ben az Európai Unió átlagának 29% és 70% között alakult, és ennél valamivel magasabb volt, ha az aktuális árfolyamok alapján számolunk. Jövedelmi szintje alapján Szlovénia ugrik ki a csatlakozó államok közül felfelé, míg a három balti állam lefelé az átlagtól, míg a három másik közép-európai gazdaság közel azonos fejlettségi szinten tartózkodik.

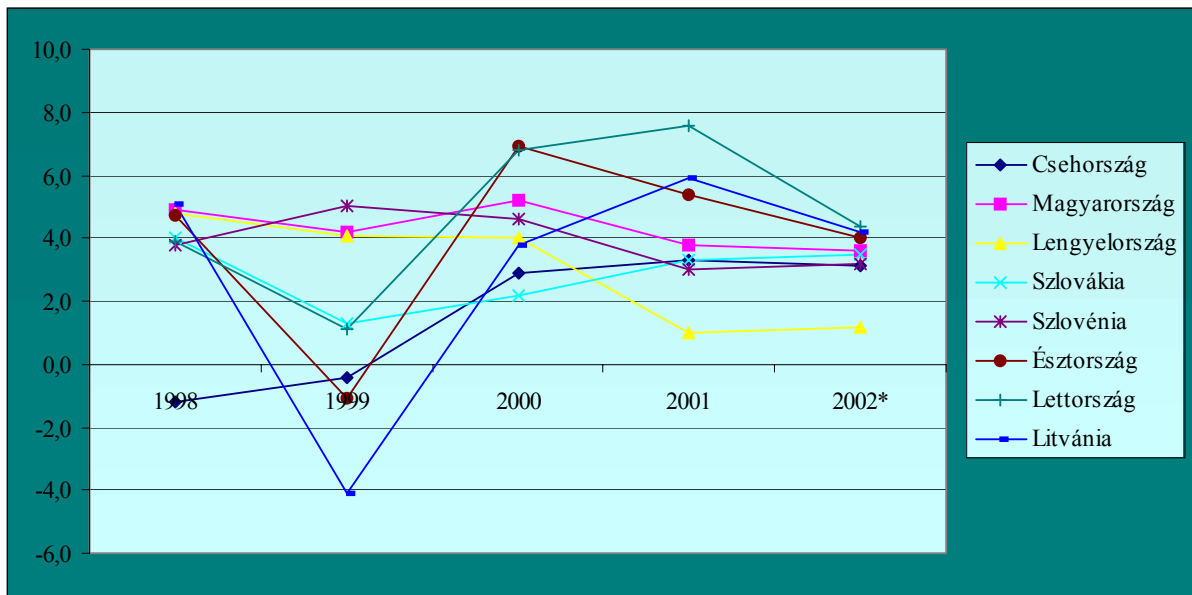
Ugyanakkor a csatlakozó államok jövedelmi szintjük alapján messze elmaradnak a kohéziós államok (Görögország, Írország, Portugália, Spanyolország) mostani és csatlakozásuk időpontjában fennállt jövedelmi szintjüktől. Az egy főre eső jövedelemben a vásárlóerő-paritásos és aktuális árfolyamon számított adatok eltérése mutatja azt is, hogy a reál-konvergencia harmadik elemében (az aktuális árfolyam közeledése az egyensúlyihoz) is jelentős még a lemaradása a csatlakozó államoknak és számottevő felértékelődésre kell a valuták alakulásában számolni.

Grafikon 4. A GDP/fő alakulása aktuális árfolyamon Európában

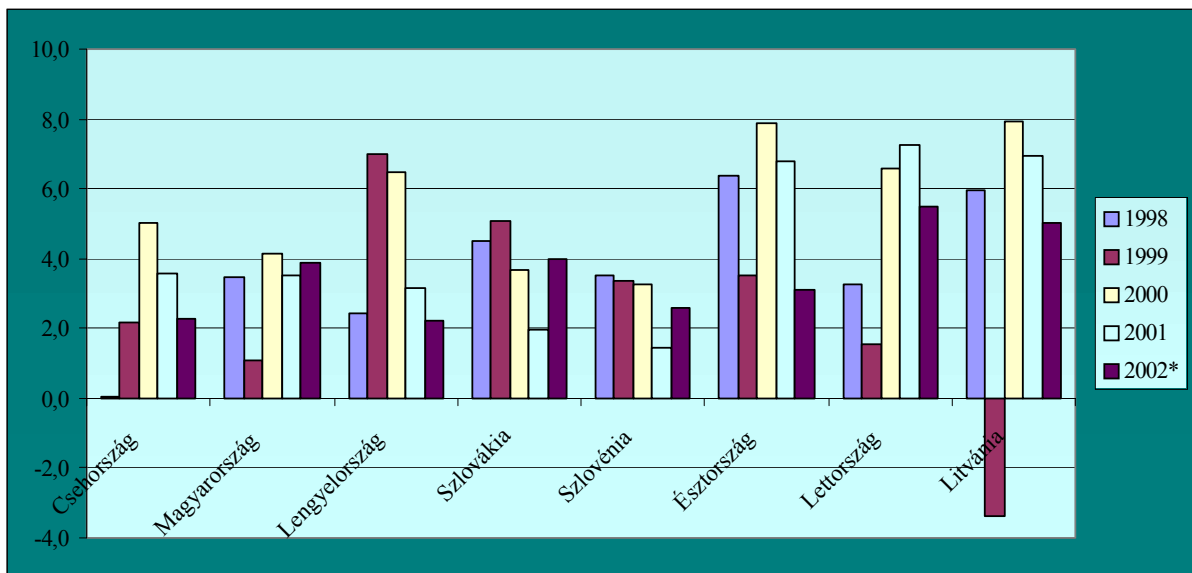
Az elmúlt 3-4 évben a reál GDP növekedése dinamikus volt a csatlakozó államok többségében, bár a ciklikus és ország-specifikus sokkok negatívan is hatottak. Ezzel együtt az EU-val szemben fennálló növekedési rés, valamint a helyi valuták jelzett felértékelődése az EU-val szembeni jövedelmi rés korábinál gyorsabb csökkenéséhez vezetett mind az aktuális, mind (kisebb dinamikával) a vásárlóerő-paritásos árfolyamon.

Grafikon 5. A GDP növekedési üteme a csatlakozó államokban

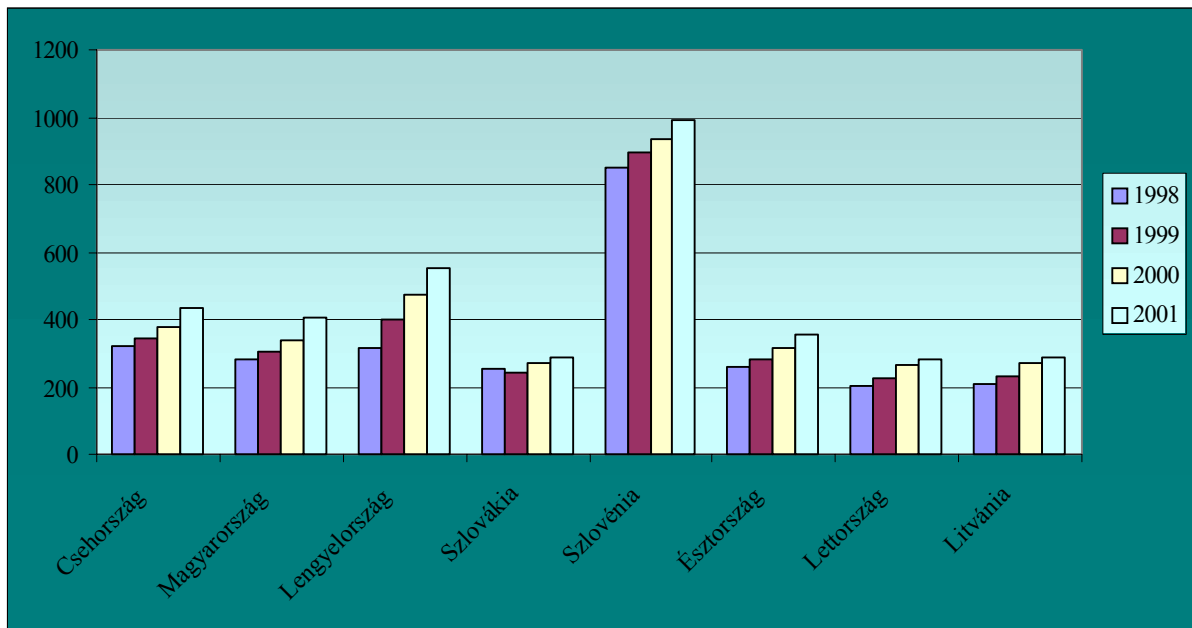
Az elmúlt években bekövetkezett jövedelem-konvergencia forrása az egyes elemzések szerint eltérő volt a csatlakozó gazdaságokban: míg Magyarország, Lengyelország és Szlovénia esetében elsősorban a teljes tényezőtermelékenység emelkedése, addig Szlovákiában, Észtországban és Csehországban elsősorban a tőkefelhalmozás volt. A munkaerő hozzájárulása folyamatosan csökkenő volt az átalakulást kísérő elbocsátási hullámok miatt.

Grafikon 6. A munkatermelékenység alakulása az egyes csatlakozó államokban

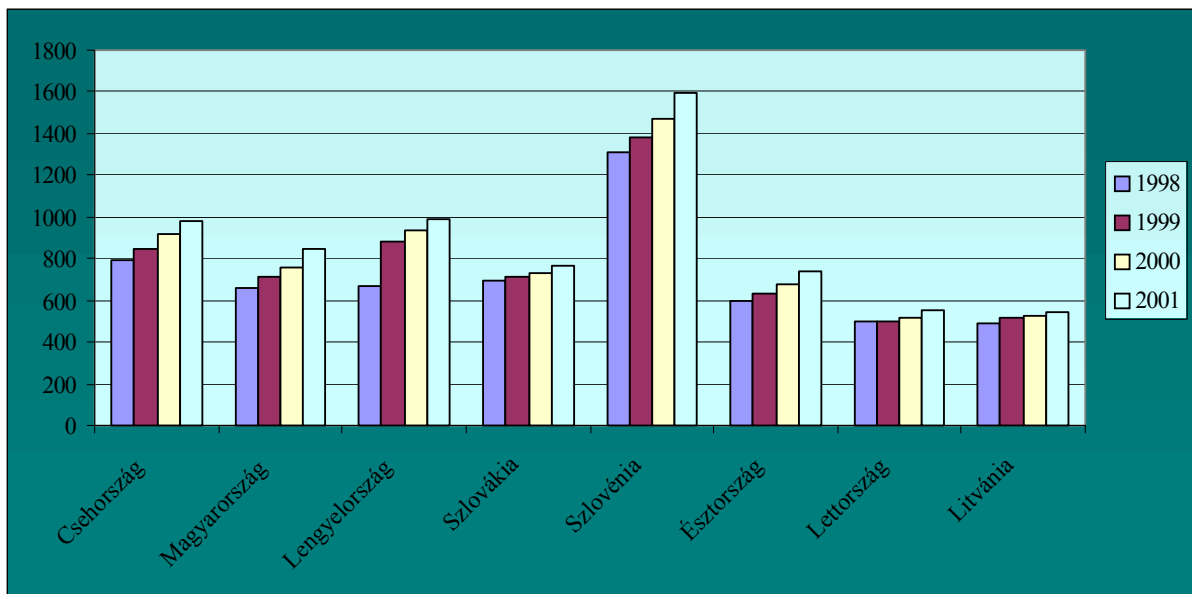
Béerkonvergencia. Az árak konvergenciájához hasonlóan kiemelten fontos a reálkonvergencia sebessége és fenntarthatósága szempontjából a bérszínvonal felzárkózása. A bérek konvergenciájának sebessége és szerkezete befolyásolja az inflációt, a teljes tényező- és munkatermelékenység alakulását, a csatlakozó államok növekedését, miközben a bérrés mérséklődése hat a migráció, a munkanélküliség és munkaerő-kínálat alakulására a csatlakozó és EU-államokban egyaránt.

Grafikon 7. A munkabérek aktuális árfolyamon számítva

A vásárlóerő-paritásos árfolyamon mérve a bérek az öt legfejlettebb csatlakozó államban 1996-ban az EU átlag 31 és 55 százaléka között mozogtak, miközben ez az arány 36-61%-ra módosult 2001-re. Aktuális árfolyamon számítva a felzárkózás 2001-2002-ben gyors volt a közép-európai gazdaságokban, köszönhetően a gyors nominális és reálbér-növekedésnek, illetve a helyi valuták Euróval szembeni erősödésének.

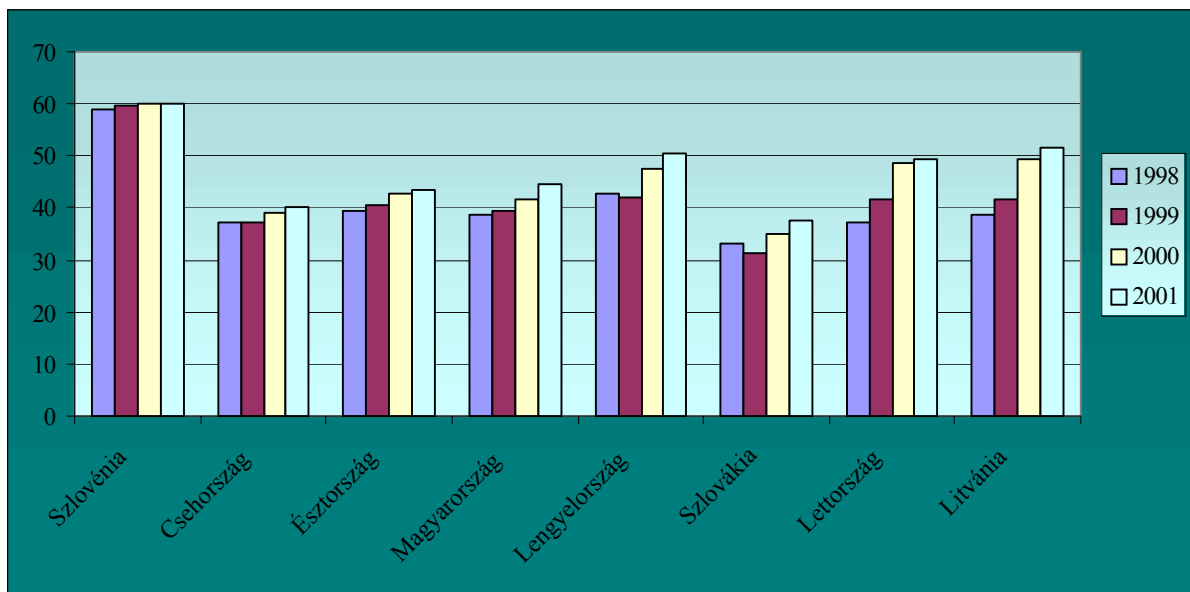
Grafikon 8. A munkabérek vásárlóerő standarden (PPS) számított árfolyamon

Árkonvergencia. Az inflációs eltérések ellenére a csatlakozó államok árszínvonala mélyen az EU-államok átlaga alatt található. Az elmúlt évtizedben bekövetkezett árliberalizálás és árfolyam-korrekciók eredményeképpen a kereskedelembe kerülő javak árszintje

érzékeltetően közeledett a fejlett államokban tapasztalható szinthez. Ezzel szemben a kereskedelemben nem kerülő és ma már a GDP többségét adó szolgáltatások és javak árszintje lassabban konvergál, többek között a bérkonvergenciában mutatkozó lemaradás (ezen ágazatok munkaerő-igényessége magasabb a kereskedelemben kerülő javak szektoránál), a szabályozott árak megléte, az alacsonyabb belföldi jövedelmek miatt lassabban bővülő kereslet miatt. Mindezen tényezők eredményeképpen az árszínvonal változatlanul mélyen a fejlett és a kohéziós államok árszínvona alatt található, annak ellenére, hogy az inflációs eltérések, illetve a csatlakozó közép-európai államok valutáinak felértékelődése csökkentette az ebben a tekintetben fennálló rést.

Grafikon 9. GDP-alapú komparatív árszínvonal a német árakban

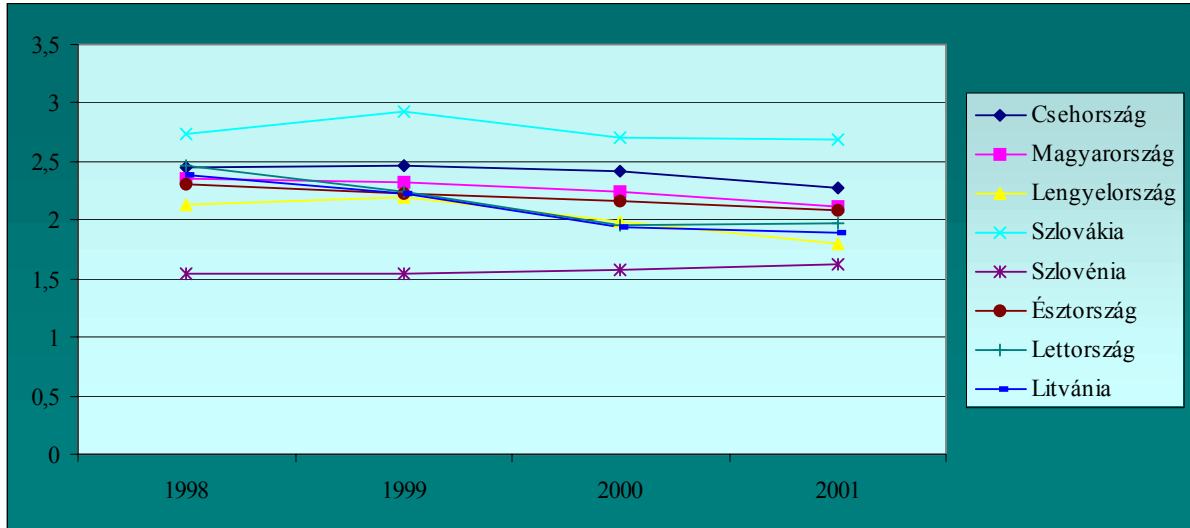
Az árszintekben meglévő eltérések mellett számos elemzés jelentős különbséget mutatott ki az árszerkezetben is. Az egységes piacra történő belépés, az ezzel felerősödő verseny az árszerkezet átrendeződéséhez vezet és közelíti az EU-tagállamok és a csatlakozó államok árstruktúráját. Ebben a verseny átalakulása mellett a szabályozásban, az adórendszerben várható változások is szerepet játszanak.

Az árszerkezet változásában a jelentősebb átrendeződést és közeledést a szabályozott árak liberalizálása, az adórendszerek (és ezen belül a közvetett adók) korrekciója, a mezőgazdasági és energiaárak növekedése eredményezi majd. A hatósági árak köre a régió gazdaságaiban az összes ár 15-30%-a között van, és számos területen jelentős mértékű árkiigazításra és liberalizálásra van szükség. Továbbá, a közép-európai és balti államokban az EU csatlakozás az árszerkezet jelentősebb átrendeződését eredményezheti és ez is okozhat átmeneti áremelkedést. Végezetül az árszínvonal konvergenciájához hozzájárul az árszintekben a szolgáltatások esetében jelentkező jelentős elmaradás csökkenése, amiben a Balassa-Samuelson-hatásnak meghatározó szerepe lesz.

Árfolyam konvergencia. A reál-konvergencia kulcs- és sok szempontból összefoglaló mutatója az aktuális és egyensúlyi árfolyamok közötti rés csökkenése, amit az árfolyam rés modellek mérnek, hasonlóan a WIIW által készített ERDI mutatóhoz. Az egyensúlyi árfolyamok az 1990-es évek elején mélyen alulértékelték voltak az egyensúlyi értékükhöz képest, de az 1990-es évek közepétől folyamatos felzárkózás figyelhető meg, köszönhetően az

inflációs és termelékenységi eltéréseknek, a magas reálkamatlábaknak és a jelentős nettó tőkebeáramlásnak. A konvergencia forrása a reálfelértékelődés volt, amely az egyes gazdaságokban átlagosan 1,5% és 4,5% között alakult évente.

Grafikon 10. Az ERDI-index alakulása

A felértékelődésben fontos szerepe van a Balassa-Samuelson-hatásnak, amely a felértékelődés és az árfolyamrés csökkenésének okát a csatlakozó és fejlett gazdaságok között meglévő eltérő termelékenység növekedésben határozza meg. A Balassa-Samuelson-hatással kapcsolatos számtalan elemzés szerint a termelékenységi eltérések a csatlakozó államokban is befolyásolják a reál- és a nominális árfolyam alakulását, bár a múltbeli folyamatok nem szolgálnak megfelelő útmutatással a várható hatásokat illetően. A csatlakozó államokra készített számítások azt jelzik, hogy a Balassa-Samuelson-hatás összességében évente 1,5-2,5%-os addicionális inflációs nyomást és ezzel reál-felértékelődést eredményez.